

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Městský soud v Praze rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Mgr. Gabriely Bašné a soudců Mgr. Ondřeje Hrabce a Mgr. Kateřiny Kozákové v právní věci

žalobkyně: **J. H.**
bytem X
zastoupená Ligou lidských práv, IČ: 266 00 315
sídlem Burešova 615/6, 602 00 Brno

proti
žalovanému: **Ministerstvo zdravotnictví**
sídlem Palackého nám. 375, Praha 2

o žalobě proti rozhodnutí ministra žalovaného ze dne 4. 9. 2024, č. j. MZDR 13607/2024-3/PRO,

takto:

- I. Rozhodnutí ministra žalovaného ze dne 4. 9. 2024, č. j. MZDR 13607/2024-3/PRO, **se ruší a věc se vrací** žalovanému k dalšímu řízení.
- II. Žalobkyni se náhrada nákladů řízení nepřiznává.
- III. Žalovaný nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Odůvodnění:

I. Základ sporu

1. Žalobkyně se domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí ministra zdravotnictví, kterým zamítl její rozklad a potvrdil rozhodnutí žalovaného ze dne 11. 3. 2023, č. j. MZDR 33977/2022-6/PRO, jímž zamítl žádost žalobkyně o poskytnutí jednorázové peněžní částky za nezákonnou sterilizaci dle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem (dále jen „zákon o odškodnění protiprávních sterilizací“).

II. Obsah správního spisu

2. Ze spisového materiálu soud zjistil následující podstatné skutečnosti:
3. Dne 8. 11. 2022 žalobkyně požádala o odškodnění za nezákonnou sterilizaci, která jí byla provedena dne 11. 2. 1988 v nemocnici Ostrava-Vítkovice (dále též „nemocnice“ či „poskytovatel zdravotnických služeb“). V žádosti uvedla, že se dne 8. 2. 1988 dostavila na gynekologii a požádala o interrupci, což jí bylo ošetřujícím lékařem doporučeno, a proto dne 10. 2. 1988 nastoupila do nemocnice. Zde jí však byla následující den, tj. 11. 2. 1988, bez udání důvodu provedena sterilizace. Žalobkyně se domnívala, že došlo ke komplikaci po interrupci, ale po probuzení z narkózy jí zdravotní sestra oznámila, že jí byla provedena sterilizace. Žalobkyně slovu „sterilizace“ neporozuměla, a přestože doma o tomto zákroku řekla manželovi, ten rovněž nevěděl, že „sterilizace“ znamená, tj. že už nikdy nebudou mít děti. K žádosti o odškodnění doložila zdravotní dokumentaci získanou od poskytovatele zdravotnických služeb. Připustila, že mezi dokumentací je i její žádost o sterilizaci, avšak jednalo se o předtištěný dokument, který toliko podepsala. V žádosti o sterilizaci je sice jako důvod sterilizace uvedeno, že trpěla křečovými žilami, nicméně o křečových žilách je v dokumentaci zmínka jen na straně 4., kde byl původní záznam o absenci varixů přepsán na pozitivní nález. Namítala, že v žádosti o sterilizaci není uvedeno datum, kdy byla sepsána. Dále se vyjádřila k v dokumentaci založenému poučení o povaze operace s názvem sterilizace, kde je sice uvedeno: „po které nebudu moci otěhotnět“, avšak není zde výslovně specifikováno, jak dlouho nebude moci otěhotnět (tj. zdali se jedná o trvalý stav), a rovněž namítala, že poučení podepisovala v den, kdy podstupovala interrupci a trpěla bolestmi břicha, byla tak přesvědčená, že se jednalo o stresovou situaci v bezprostřední souvislosti s podstoupením lékařského zákroku, kdy ale není možné udělit dostatečně svobodný a informovaný souhlas se zákrokem.
4. Žalovaný si rovněž opatřil od poskytovatele zdravotnických služeb zdravotní dokumentaci žalobkyně týkající se jak interrupce, tak sterilizace. Soud ověřil, že obě zdravotní dokumentace jsou shodné a jsou součástí správního spisu.
5. Prvostupňovým správním rozhodnutím ze dne 11. 3. 2024, č. j. MZDR 33977/2022-6/PRO, byla žádost žalobkyně zamítnuta. Žalovaný potvrdil, že u žalobkyně byla sterilizace provedena na zdravých orgánech. Akcentoval, že žalobkyně podala žádost o povolení sterilizace, v níž výslovně uvedla, že má tři děti, trpí bolestí kvůli křečovým žilám, další těhotenství se jí již nedoporučuje a ani ona sama si je již nepřejí; žádost také vlastnoručně podepsala. Žalovaný souhlasil se žalobkyní v tom, že žádost není datována, nicméně z jejího obsahu a ostatní zdravotní dokumentace dovodil, že ji musela podávat před zákrokem, a to s největší pravděpodobností již v roce 1987, protože k projednání této žádosti se dne 7. 9.

Shodu s prvopisem provedla: S. K.

1987 sešla sterilizační komise (viz Zápis z jednání sterilizační komise ze dne 7. 9. 1987). Žádost o sterilizaci posoudil a dle žalovaného vykazuje jak obsahové, tak i formální náležitosti dle § 2, § 6 Směrnice č. LP-252.3-19.11.1971 Ministerstva zdravotnictví o provádění sterilizace, ve znění účinném do 1. 11. 2012 (dále jen „směrnice“) a § 27 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu (dále jen „zákon o péči o zdraví lidu“), ve znění účinném k 31. 12. 1991, jelikož má písemnou formu a je v ní uveden zdravotní důvod, pro který se o sterilizaci žádá, tj. křečové žíly neboli varixy. Dodal, že existence varixů je u žalobkyně potvrzena z Porodopisu (rubrika – přítomný stav). Tato indikace pak odpovídá i příloze směrnice (Seznam indikací, jež mohou být důvodem k provedení sterilizace), dle bodu 1. jsou uvedeny následující nemoci: „Nemoci srdce a cévního systému (u žen) - Všechna onemocnění, u nichž odborný lékař uzná, že každé těhotenství by bylo spojeno s těžkým ohrožením zdraví.“ Dále je předmětná indikace (varixy) žalobkyně obsažena v lékařské zprávě ze dne 13. 5. 1987, tímto měl žalovaný za vyvrácené tvrzení žalobkyně o tom, že byla zdravá a důvod indikace nebyl dán. K výtce žalobkyně, že žádost o sterilizaci osobně neseptisovala, žalovaný odkázal na směrnici, z níž vyplývá toliko povinnost písemné formy žádosti nikoli její vlastnoruční sepsání žadatelem. Rovněž nesouhlasil s námitkou žalobkyně, že nevěděla o tom, že jí bude provedena sterilizace, v této souvislosti odkázal na Výměnný list-poukaz k odbornému vyšetření, ošetření, ústavnímu léčení ze dne 12. 10. 1987, v němž byla žalobkyně odkázána k přijetí do nemocnice k provedení sterilizace („k přijetí 2. 11. 87“). Žalovaný z Výměnného listu dovodil, že byl určen žalobkyni (pacientovi), aby jej předala v nemocnici jakožto žádanku o přijetí k hospitalizaci; tudíž žalobkyně musela vědět o tom, že bude podstupovat sterilizaci, taktéž musela vědět co slovo sterilizace znamená (i že je nevratná), a to již v roce 1987. Žalovaný taktéž odmítl výtku žalobkyně, že se jí nedostalo potřebného komplexního poučení (o povaze, účelu, důsledcích a rizicích zákroku), jelikož dle § 23, 27 zákona o péči o zdraví lidu a ani dle směrnice, obé ve znění účinném ke dni provedení zákroku, neboť poskytnutí tzv. informovaného souhlasu nebylo v době zákroku vyžadováno. Shrnutí, že žalobkyně dala písemný souhlas se sterilizací, dostalo se jí poučení o důvodech sterilizace a měla vědomost o ireparabilitě a povaze zákroku, a to v písemné formě (viz žádost o sterilizaci a prohlášení žalobkyně ze dne 10. 2. 1988). Ostatní poučení tedy nemuselo být dle tehdejší právní úpravy poskytnuto pacientovi v písemné formě, nýbrž se tak zásadně dělo v ústní formě. Žalovaný měl rovněž výtku žalobkyně, že neměla dostatek času vše ohledně zákroku uvážit, za nedůvodnou, jelikož o sterilizaci byla informována již v roce 1987, neboť sterilizační komise její žádost projednala již dne 7. 9. 1987. Uzavřel proto, že sterilizace byla žalobkyni indikována, byla povolena sterilizační komisí a žalobkyně byla řádně obeznámena s trvalostí zákroku, tudíž byla žalobkyni provedena v souladu se zákonem.

6. Žalobkyně podala proti rozhodnutí rozklad, který ministr žalovaného napadeným rozhodnutím zamítl, jelikož se plně ztotožnil s právním posouzením dané věci žalovaným. Ministr žalovaného odmítl rozkladovou námitku žalobkyně, že je protokol z jednání sterilizační komise zatížen vadou, jelikož postrádá podpisy všech členů komise, což je v rozporu s § 10 směrnice. Ministr žalovaného sice připustil, že protokol byl podepsán jen předsedou komise, nicméně dle jeho názoru se jednalo jen o formální vadu, neboť obsah protokolu z jednání sterilizační komise nelze podřadit pod § 3 odst. 1 zákona o péči o zdraví lidu, jako okolnost, která mohla mít vliv na skutečný, vážný a omylu prostý projev vůle žalobkyně směřující k udělení souhlasu se sterilizací (viz rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. 6. 2024, sp. zn. 14 Ad 3/2024). Zásadně nesouhlasil s tvrzením žalobkyně, že považovala sterilizaci za dočasnou antikoncepci, a to nejen s ohledem na rizikový faktor

vzniku tromboembolii (při varixech v těhotenství), nýbrž zejména vzhledem k jasnému a srozumitelnému znění žádosti žalobkyně o sterilizaci, kde výslovně uvedla, že má varixy a že si již nepřeje otěhotnět (tj. věděla, že již neotěhotní). Navíc žalobkyně svým podpisem na žádosti o umělé přerušení oplodnění stvrdila, že byla poučena o možnosti a používání antikoncepčních metod a prostředků. Ministr žalovaného dodal, že žalobkyně nebyla zbavena plodnosti na 100 %, jelikož je schopna otěhotnět metodou in vitro fertilizací (tj. umělým oplodněním). K poukazu žalobkyně na text důvodové zprávy k zákonu o odškodnění protiprávních sterilizací konstatoval, že tato není způsobilá nahradit zákon.

III. Žalobní argumentace

7. Žalobkyně nejprve v obecné rovině namítala nezákonnost jak prvostupňového, tak druhostupňového žalobou napadeného rozhodnutí, jelikož správní orgány nesprávně posoudily naplnění podmínek dle zákona o odškodnění. Byla přesvědčena, že jí byla sterilizace provedena v rozporu se zákonem, a že se správní orgány v její věci odchýlily od své dřívější rozhodovací praxe.
8. Konkrétně k námitce nezákonnosti žalobou napadeného rozhodnutí v prvním žalobním bodě uvedla, že sterilizace jí byla provedena v roce 1988, tudíž je nutno věc posuzovat dle tehdy platného a účinného zákona o péči o zdraví lidu a směrnice, dle níž bylo nutno splnit tři podmínky. Mezi tyto podmínky patřily (i) souhlas či vlastní žádost osoby o provedení sterilizace dle § 27 zákona o péči o zdraví lidu ve spojení s § 6 směrnice; již tato podmínka nebyla splněna, jelikož její žádost o provedení sterilizace byla neplatná. Neplatnost žádosti spatřovala v tom, že oba správní orgány vyšly z nesprávného názoru, že žádost podepsala již v roce 1987. Žalobkyně tvrdila, že v roce 1987 žádnou žádost o sterilizaci nepodepisovala, za tendenční spekulaci pak označila domněnku správních orgánů o tom, že k podpisu muselo dojít v roce 1987 s ohledem na konání porady sterilizační komise dne 7. 9. 1987. Na podporu svého tvrzení uvedla, že v minulosti bylo konání porad sterilizačních komisí bez předchozích žádostí běžné, což správní orgány musí vědět ze své rozhodovací činnosti, což doložila dvěma rozhodnutími žalovaného ze dne 27. 4. 2022, č. j. MZDR 505/2022-7/PRO, a ze dne 6. 9. 2022, č. j. MZDR 11023/2022-6/PRO. Nelze tedy vyloučit, že žalobkyně žádost podepsala až zpětně po jednání sterilizační komise, přičemž chybně vedená zdravotní dokumentace (absence data na žádosti) nemůže být kladena žalobkyni k tíži.
9. Za druhou a rovněž nesplněnou podmínkou (ii) označila i existenci indikace, tj. odůvodnění provedení sterilizace [dle § 2 písm. a) až g) ve spojení s § 3 směrnice], resp. rozhodnutí sterilizační komise o existenci takové indikace na základě vyšetření osoby, u níž má být sterilizace provedena [dle § 5 ve spojení s § 8 směrnice]. Žalobkyně s poukazem na odůvodnění správních rozhodnutí, kde bylo uvedeno, že protokol byl podepsán jen předsedou komise, namítala, že za této situace vykazuje protokol vadu, čímž se dostává do rozporu s § 10 směrnice. Doplnila, že si je vědoma toho, že dle názoru soudu není nesprávné složení komise vadou způsobující takovou neplatnost, která by odůvodnila nárok na přiznání odškodnění. Uvedené ale nic nemění na povinnosti rozhodovat v obdobných případech stejně v souladu s principem právní jistoty; přičemž rozhodovací praxe správních orgánů měla v tomto ohledu za nekonzistentní, což doložila rozhodnutími žalovaného ze dne 17. 4. 2023, č. j. MZDR 9742/2023-7/PRO, a ze dne 2. 12. 2022, č. j. MZDR 31468/2022-5/PRO. V obecné rovině konstatovala, že v její věci došlo k řadě porušení právních předpisů, které ve své spojitosti zakládají protiprávnost její sterilizace dle § 3 odst. 1 zákona o odškodnění. Dále jako podstatnou vadu protokolu vytkla, že neobsahuje odůvodnění povolení provedení sterilizace, což vysvětlila tím, že hlavním účelem sterilizační komise je

Shodu s prvopisem provedla: S. K.

provedení odborného posouzení zdravotního stavu pacienta za účelem potvrzení zákonem předepsané indikace sterilizace dle § 5 ve spojení § 8, § 9 směrnice. Taktéž protokol neobsahuje ani odborné posudky dle § 10 směrnice, není tak zřejmé, zda sterilizační komise posoudila zdravotní problém žalobkyně (varixy) za natolik závažné onemocnění cévního systému, že by každé další těhotenství pro žalobkyni znamenalo ohrožení zdraví dle bodu 1 přílohy směrnice.

10. Žalobkyně měla za nesplněnou i třetí podmínku (iii) spočívající v písemném poučení žalobkyně o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparabilní, a podepsané prohlášení dané osoby, že toto poučení bere na vědomí, a že s provedením sterilizace za těchto podmínek souhlasí dle § 11 směrnice. Konkrétně uvedla, že nebyla dostatečně poučena o povaze a následcích zákroku, tudíž nemohla s ním dát informovaný souhlas. Byla si vědoma toliko toho, že souhlasí s interrupcí, kvůli níž se nechala hospitalizovat dle § 3 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací. V této souvislosti odkázala i na důvodovou zprávu k zákonu o odškodnění protiprávních sterilizací a stanovisko veřejného ochránce práv, kteří se k povaze informovaného souhlasu přímo vyjadřovali. Dle názoru žalobkyně z dokumentace nevyplývá, že by žalobkyně byla s povahou a důsledky sterilizace v požadovaném rozsahu seznámena. Měla zato, že předtištěná a nedatovaná žádost o sterilizaci a ani prohlášení ze dne 10. 2. 1988 nejsou řádným poučením, jelikož ani jeden z dokumentů neobsahuje informace o tom, nakolik je sterilizace jako antikoncepce účinná, jak bude provedena, jaký bude mít vliv na menstruační cyklus, že jedinou možností, jak otěhotnět je umělé oplodnění, že existují jiné druhy antikoncepce atp. Ze zdravotní dokumentace dle žalobkyně ani nevyplývá, že by byla takto poučena ústně. Žalobkyně potvrdila, že podepsala prohlášení, že byla poučena o možnosti používání antikoncepčních metod a prostředků, ale ani z něj není zřejmé, do jaké míry o tomto byla způsobem zohledňujícím její individuální potřeby skutečně poučena. Taktéž není ze zdravotní dokumentace zřejmé, že by žalobkyně věděla, že problémy s varixy jsou neléčitelné. Proto byla žalobkyně přesvědčena, že sterilizace byla protiprávní, jelikož nebyla písemně poučena o tom, do jaké míry je sterilizace reparabilní, současně nepodepsala prohlášení, že takového poučení bere na vědomí, a že se zákrokem za těchto podmínek souhlasí.
11. Ve druhém žalobním bodě namítala, že žalobou napadené rozhodnutí je v rozporu se zásadou legitimního očekávání, k čemuž se ministr žalovaného nikterak v žalobou napadeném rozhodnutí nevyjádřil. Konkrétně poukázala na rozhodnutí žalovaného ze dne 17. 4. 2023, č. j. MZDR 9742/2023-7/PRO, v němž žalovaný žadatelce přiznal peněžní náhradu za sterilizaci, a to z důvodu nesprávného složení sterilizační komise, byť žadatelka podepsala písemné poučení o následcích zákroku. A dále žalovaný v rozhodnutí ze dne 2. 12. 2022, č. j. MZDR 31468/2022-5/PRO, žadatelce přiznal peněžní náhradu za sterilizaci, která byla shledána protiprávní jednak proto, že předchozí schválení sterilizace bylo provedeno v rozporu s § 5 směrnice, když komise byla nedostatečně složená; a že podle žádosti žadatelka sice věděla, že sterilizace znamená nemožnost dalšího otěhotnění, ale že nebylo zřejmé, zdali věděla že sterilizace znamená nevratnost zákroku dle § 27a odst. 2 zákona o péči o zdraví lidu. Připustila, že v době provedení jejího zákroku nebylo součástí zákona o péči o zdraví lidu ustanovení § 27a odst. 2, nicméně v něm obsažená poučení povinnost řádného složení sterilizační komise i písemné poučení o nereparabilitě zákroku již stanovila směrnice.
12. Žalobkyně ve třetím žalobním bodě namítala, že žalobou napadené rozhodnutí nezohledňuje účel zákona o odškodňování. Byla přesvědčena, že ministr žalovaného

v žalobou napadeném rozhodnutí nezohlednil materiální stránku věci a primární účel zákona o odškodnění za protiprávní sterilizaci, jímž je odškodnění obětí protiprávních sterilizací, kterého nelze jinou právní cestou dosáhnout. V této souvislosti odkázala na důvodovou zprávu ke zmíněnému zákonu, kde byl kladen důraz na převzetí odpovědnosti státu za dřívější porušování lidských práv.

IV. Vyjádření žalovaného

13. Žalovaný se k žalobě ani po dvakrátě soudem prodloužené lhůtě k vyjádření, ve věci písemně nevyjádřil.

V. Ústní jednání

14. Na ústním jednání ve věci nařízené na 24. 2. 2025 se dostavil jen zástupce žalovaného správního orgánu. Zástupkyně žalobkyně se z ústního jednání písemně omluvila podáním ze dne 20. 2. 2025, v němž zároveň souhlasila s konáním ústního jednání v její nepřítomnosti i v nepřítomnosti žalobkyně.
15. Žalovaný setrval na svém procesním stanovisku a zopakoval podstatu rozhodnutí správních orgánů v dané věci.
16. Soud k důkazu neprovedl žalobkyní navržené listiny, které jsou součástí spisového materiálu, neboť z něj při přezkumu zákonnosti rozhodnutí žalovaného vychází a správním spisem se dokazování zásadně neprovádí (rozsudek Nejvyššího správního soudu, č. j. 9 Afs 8/2008–117, ze dne 29. 1. 2009, č. 2383/2011 Sb. NSS).
17. Soud k důkazu přečetl žalobkyní navržená rozhodnutí žalovaného ze dne 27. 4. 2022, č. j. MZDR 505/2022-7/PRO, a ze dne 6. 9. 2022, č. j. MZDR 11023/2022-6/PRO, jimiž prokazovala své tvrzení, že konání porad sterilizačních komisí bez předcházejících žádostí o sterilizaci bylo běžné. Soud souhlasí se žalobkyní, že obě rozhodnutí potvrzují, že se v těchto řízeních za účelem schválení sterilizace sešla sterilizační komise, z jejíhož zápisu sice vyplynulo, že se tak stalo na základě žádostí žadatelek, avšak ty v jejich zdravotních dokumentacích chyběly. Na rozdíl od nyní posuzované věci, kde žádost o sterilizaci žalobkyně byla součástí její zdravotní dokumentace. Dále za účelem prokázání tvrzení porušení zásady legitimního očekávání žalobkyně navrhla provést k důkazu dvě rozhodnutí žalovaného, která doložila k žalobě a soud je k důkazu rovněž přečetl, a to rozhodnutí žalovaného ze dne 17. 4. 2023, č. j. MZDR 9742/2023-7/PRO, a ze dne 2. 12. 2022, č. j. MZDR 31468/2022-5/PRO. Poté soud konstatoval, že porušení zásady legitimního očekávání v tomto případě nehledal, jelikož v obou rozhodnutích byl žalovaným zjištěn odlišný skutkový stav; zejména soud akcentoval, že v nyní posuzované věci nebyla sterilizační komise složena nesprávně (nižším) počtem svých členů, a navíc v obou odkazovaných rozhodnutích byla žalovaným shledána navíc další významná pochybení poskytovatele zdravotnických služeb (zejm. v poučení).
18. Žalovaný neměl další návrhy na doplnění dokazování a ani námitky k provedení dokazování.

V. Posouzení věci soudem

Shodu s prvopisem provedla: S. K.

19. Soud ověřil, že žaloba byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a že se jedná o žalobu přípustnou, splňující nezbytné formální náležitosti na ni kladené. Napadené rozhodnutí soud přezkoumal na základě skutkového a právního stavu v době vydání rozhodnutí a v mezích uplatněných žalobních bodů (§ 75 odst. 1 a 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“) s. ř. s.), jakož i z pohledu vad, k nimž je povinen přihlížet z úřední povinnosti, a dospěl k závěru, že žaloba je důvodná.
20. Soud předesílá, že zákon o odškodnění protiprávních sterilizací zakládá nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky (kompenzace) osobám v minulosti protiprávně sterilizovaným (§ 1). V ustanovení § 2 vymezuje oprávněnou k poskytnutí peněžní kompenzace jako osobu, *která se podrobila v období od 1. července 1966 do 31. března 2012 (dále jen „rozhodné období“) ve zdravotnickém zařízení na území, které je součástí území České republiky, sterilizaci v rozporu s právem.*
21. Co se rozumí sterilizací v rozporu s právem stanoví § 3 odst. 1 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací, dle něhož jde o *zdravotní výkon zabraňující plodnosti, k jehož provedení oprávněná osoba neudělila souhlas, nebo souhlas udělila při takovém porušení právních předpisů upravujících v rozhodném období provedení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti anebo za takových okolností, jež vylučují nebo vážně narušují svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu.*
22. Podle § 3 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací se porušením právních předpisů a okolnostmi dle odstavce 1 rozumí zejména *působení na oprávněnou osobou v podobě jakéhokoli nátlaku, donucení či přesvědčování, aby se zdravotnímu výkonu zabraňujícímu plodnosti podrobila, jakož i skutečnost, že oprávněná osoba nebyla srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích.*
23. V § 3 odst. 3 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací je zakotvena nevyvratitelná právní domněnka, a to slovy *„má se za to, že podmínky podle odstavce 1 jsou splněny, pokud...“*, kdy se tedy má za to, že k protiprávní sterilizaci pacientky došlo, *pokud v souvislosti s provedením zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti byla oprávněné osobě poskytnuta dávka podle předpisů o sociálním zabezpečení, jejíž poskytnutí bylo vázáno na podstoupení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti.*
24. Soud upozorňuje, že správní soudy již ve věcech protiprávně provedených sterilizací opakovaně rozhodovaly, například Nejvyšší správní soud se v rozsudku ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023-65, č. 4623/2024 Sb. NSS, podrobně vyjádřil k otázce prokázání podmínek pro přiznání nároku za nezákonnou sterilizaci při neexistenci zdravotní dokumentace, jež je pro tuto věc klíčová. V bodech [29] až [32] shrnul následující:
- „V zásadě tak musí dojít k naplnění čtyř předpokladů pro přiznání peněžité částky, konkrétně tedy:*
- 1. podání žádosti do 3 let od účinnosti zákona č. 297/2021 Sb.;*
 - 2. žadatelka byla podrobena sterilizaci;*
 - 3. k této sterilizaci došlo v rozhodném období (od 1. 7. 1966 do 31. 3. 2012);*
 - 4. tato sterilizace byla provedena v rozporu s právem.*

25. V dané věci soud předně připomíná, že naplnění shora zmíněné 1. podmínky (podání žádosti do 3 let od účinnosti zákona o odškodnění protiprávních sterilizací), 2. podmínky (samotné provedení sterilizace u žalobkyně) a 3. podmínky (ke sterilizaci došlo v rozhodném období) bylo mezi účastníky nesporné. Soudu tak zbývá posoudit poslední a spornou 4. podmínku, tj. zdali byla žalobkyni provedena sterilizace v souladu či v rozporu s právem.
26. Při posuzování této 4. podmínky soud měl na paměti, že: *„výklad a aplikace zákona č. 297/2021 Sb. musí být prováděny maximálně vstřícně vůči žadatelkám o částku jednorázového odškodnění, a to zejména s ohledem na účel a cíl tohoto zákona. Např. v rozsudku ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61 /2023–61, zdejší soud uvedl, že „důvodová zpráva k zákonu č. 297/2021 Sb. výslovně považuje protiprávní sterilizaci za závažný zásah do základních práv. Za provedení takové sterilizace je přitom odpovědný stát tím, že v minulosti nepřijal dostatečnou úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací a v některých případech dokonce sociální pracovníci k podstoupení sterilizace motivovali. Přijetím citovaného zákona tak stát svoji odpovědnost výslovně uznal, a to s cílem zajistit efektivní prostředek nápravy, konkrétně zajistit odškodnění obětí protiprávních sterilizací, kterého není možné dosáhnout běžnými prostředky ochrany práv. [...] [V]ymezený cíl právní úpravy nelze zajistit pouhým formálním umožněním požádat si o jednorázovou peněžitou dávku podle zákona č. 297/2021 Sb. Naopak, odpovědnost státu za protiprávně provedené sterilizace vyžaduje, aby byla skutečně zajištěna efektivní možnost postižených osob dosáhnout nápravy vzniklého stavu, minimálně tedy v podobě obdržení zákonem stanovené peněžité částky.“ Nejvyšší správní soud již rovněž konstatoval, že v případě nároků poškozených žen „je třeba postupovat citlivě s ohledem na situaci žadatelek. Správní orgány by jim proto měly vycházet maximálně vstřícně, a to tím spíše, že na jim způsobené újme má zásadní podíl stát, který se svá pochybení snaží alespoň do jisté míry odčinit (rozsudek zdejšího soudu ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022–42).“ (viz bod 17 rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2024, č. j. 7 As 12/2024–45)*
27. Žalobkyně v prvním žalobním bodě namítala nezákonnost žalobou napadeného rozhodnutí, tuto nezákonnost spatřovala nejprve v neplatnosti její žádosti o provedení sterilizace, jelikož v ní absentuje datum vyhotovení a oba správní orgány vyšly z nesprávného názoru, že žádost podepsala již v roce 1987. Žalobkyně toto popírala a opačný názor správních orgánů označila za spekulativní domněnku.
28. Soud připomíná, že sterilizace byla žalobkyni provedena dne 11. 2. 1988.
29. Podle § 27 zákona o péči o zdraví lidu ve znění platném a účinném do dne 31. 8. 1990 *„Sterilizace se smí provést jen se souhlasem nebo na vlastní žádost osoby, u níž má být sterilizace provedena, a to za podmínek stanovených ministerstvem zdravotnictví“.*
30. Podmínky pro provádění sterilizací pak byly stanoveny směrnicí Ministerstva zdravotnictví ČSR o provádění sterilizace ze dne 17. 12. 1971, č. LP–525.3–19. 11. 71 (dále též „směrnice“). Směrnice v § 2 písm. b) stanovila, že sterilizace je přípustná, provádí-li se ve zdravotnickém zařízení na vlastní žádost nebo se souhlasem osoby, u níž má být sterilizace provedena, na zdravých pohlavních orgánech ženy, jestliže by těhotenství nebo porod vážně ohrozily život ženy nebo jí způsobily těžkou a trvalou poruchu zdraví. Směrnice dále stanovila formální náležitosti této žádosti v § 6 bylo uvedeno, že: *„O sterilizaci z důvodů uvedených v § 2 písm. b) až g) může požádat písemně osoba, u níž má být sterilizace provedena, nebo s jejím souhlasem ošetřující lékař, předsedu sterilizační komise příslušné podle místa trvalého pobytu, popřípadě sídla pracoviště nebo školy, kterou navštěvuje. Žádost řádně odůvodní.“*

31. Soud konstatuje, že žádost o sterilizaci byla vyhotovena v písemné formě (napsána byla na psacím stroji), žalobkyně nespороvala, že ji vlastnoručně podepsala, obsahem žádosti bylo srozumitelné odůvodnění jejího podání, konkrétně v ní bylo uvedeno, že: žalobkyně má tři děti; další těhotenství se jí nedoporučuje, jelikož trpí potížemi s křečovými žilami a má neustálé bolesti; a že ani ona sama si další těhotenství nepřejí, a proto žádá o povolení ke sterilizaci. Žádost byla adresována ZÚZN – Vítkovice, sterilizační komisi Ostrava Vítkovice. Soud dává za pravdu žalobkyni v tom, že žádost není opatřena datem vyhotovení; nicméně sama absence data v žádosti není způsobilá přivodit její neplatnost. Tato žádost nevykazuje žádné obecnosti či automatismy, naopak je formulována způsobem, který nezavdává pochyb o tom, že reflektuje konkrétní požadavky a důvody podání žalobkyně; nejedná se tak o formu všeobecně využívaného předtištěného formuláře. Soud posoudil formu i obsah žádosti o sterilizaci za zcela souladné s dotčenými právními předpisy.
32. Žalobkyně neplatnost žádosti vztahovala k názoru správních orgánů na okamžik, ke kterému určily její vyhotovení, resp. podepsání žalobkyní. Jak vysvětleno shora ani absence data a ani jeho případné mylné stanovení na „někdy v roce 1987, ale před 7. 9. 1987“ nezpůsobují neplatnost žádosti jako takové. Soud se námitkou žalobkyně týkající se časového zasazení vypracování žádosti o sterilizaci správními orgány zabýval, neboť ji posoudil jako námitku sporující zjištěný skutkový stav věci. Soud připomíná, že správní orgány určily její vypracování (i podepsání) s ohledem na konání porady sterilizační komise, která se právě žádostí žalobkyně o sterilizaci zabývala. Soud ověřil, že součástí zdravotní dokumentace žalobkyně je jak Poukaz k odbornému vyšetření, ošetření, ústavnímu léčení ze dne 13. 5. 1987, kde je závodním lékařem ZÚNV Vítkovice uvedeno, že se žalobkyni pro recidivující chronické flebitidy (tj. záněty povrchových žil) DK (tj. dolních končetin), doporučuje sterilizace. Taktéž je součástí zdravotní dokumentace Zápis z jednání sterilizační komise, ze kterého vyplývá, že tato komise se sešla na základě žádosti žalobkyně a konala se dne 7. 9. 1987. Poté byla žalobkyni vyhotovena žádanka k přijetí k provedení sterilizace dne 2. 11. 1987, což vyplývá z Výměnného listu – poukazu k odbornému vyšetření, ošetření, ústavnímu léčení ze dne 12. 10. 1987, kde je rovněž uvedeno, že součástí Výměnného listu je i interní vyšetření žalobkyně. S ohledem na zmíněné listiny shledal soud názor správních orgánů, že žalobkyně žádost o sterilizaci podepsala před datem konání sterilizační komise dne 7. 9. 1987 za správný a mající oporu v listinách založených ve správním spise, jenž na sebe jednotlivě, obsahově i časově navazují a ve svém souhrnu tak tvoří logický obraz skutkového děje. Naopak má soud tvrzení žalobkyně, že nelze vyloučit, že žádost o sterilizaci mohla podepsat zpětně až po konání porady sterilizační komise, za ryze spekulativní.
33. Žalobkyně dále namítala, že konání porad sterilizačních komisí bez předcházejících žádostí o sterilizaci bylo běžné, což prokazovala rozhodnutím žalovaného ze dne 27. 4. 2022, č. j. MZDR 505/2022-7/PRO, a ze dne 6. 9. 2022, č. j. MZDR 11023/2022-6/PRO. Soud souhlasí se žalobkyní, že obě rozhodnutí potvrzují, že se v těchto řízeních za účelem schválení sterilizace sešla sterilizační komise, z jejíhož zápisu sice vyplynulo, že se tak stalo na základě žádostí žadatelek, avšak ty ve zdravotních dokumentacích chyběly. Předně soud konstatuje, že uvedené bez dalšího nelze považovat za potvrzení skutečnosti, že obvykle docházelo k zasedání sterilizačních komisí bez žádostí patientek, jelikož s ohledem na značný časový odstup od provedení sterilizací a taktéž vlivem restrukturalizace provozovatelů zdravotních služeb, mohlo dojít i ke ztrátám těchto žádostí z archivovaných zdravotních dokumentací patientek. Nicméně v nyní posuzované věci je podstatnou ta skutečnost, že zde správní orgány rozhodovaly za zcela odlišného skutkového stavu, jelikož ve zdravotnické

dokumentaci žalobkyně žádost o sterilizaci nechyběla, byla žalobkyní vlastnoručně podepsána a navíc o její existenci nepřímě svědčí i Poukaz k odbornému vyšetření, ošetření, ústavnímu léčení ze dne 13. 5. 1987, ze kterého vyplývá, že žalobkyni je doporučena sterilizace závodním lékařem, a to z těch samých zdravotních důvodů, které byly uvedeny i v žádosti o sterilizaci, tj. pro problémy s křečovými žilami. Navíc soud upozorňuje, že v žádné z výše uvedených listin z roku 1987 není jakákoli zmínka o interrupci žalobkyně, kvůli níž byla nakonec dne 10. 2. 1988 do nemocnice přijata, což dle názoru soudu svědčí o tom, že v roce 1987 žalobkyně s ohledem na své zdravotní problémy aktivně řešila toliko možnost sterilizace. Taktéž žalobkyně věděla o tom, co sterilizace znamená, jelikož ve své žádosti zcela jasným způsobem uvedla, že již si nepřejí otěhotnět, tudíž žádá o sterilizaci. A až v roce 1988 začala žalobkyně nově řešit i svou interrupci (viz žádost o umělé přerušování těhotenství žalobkyně ze dne 10. 2. 1988).

34. V případě této námitky tak má soud za to, že není důvodná. Žalobkyně sice přestřela (viz žádost o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobě sterilizované) plauzibilní tvrzení ohledně provedení sterilizace tak, že k ní došlo bez jejího vědomí u poskytovatele zdravotních služeb, jenž byl oprávněn toliko jí provést interrupci, o kterou žádala dne 8. 2. 1988 prostřednictvím své gynekoložky. Správním orgánům se však na základě zdravotní dokumentace podařilo prokázat, že ke skutečnostem tvrzeným žalobkyní nemohlo dojít, jelikož vyvrátily tvrzení žalobkyně, že se o sterilizaci dozvěděla až v roce 1988 v souvislosti s její interrupcí, a že žádost o sterilizaci podepsala až po konání jednání sterilizační komise dne 7. 9. 1987.
35. Dále žalobkyně v rámci prvního žalobního bodu namítala, že v jejím případě nebyla řádně odůvodněna indikace, tj. důvod provedení sterilizace [dle § 2 písm. a) až g) ve spojení s § 3 směrnice], resp. rozhodnutí sterilizační komise o existenci takové indikace na základě vyšetření osoby, u níž má být sterilizace provedena [dle § 5 ve spojení s § 8 směrnice]. Taktéž, že protokol z jednání sterilizační komise vykazuje jak formální, tak obsahové vady.
36. Dle § 2 písm. b) směrnice „Sterilizace je přípustná, provádí-li se ve zdravotnickém zařízení na vlastní žádost nebo se souhlasem osoby, u níž má být sterilizace provedena, na zdravých pohlavních orgánech ženy, jestliže by těhotenství nebo porod vážně ohrozily život ženy nebo jí způsobily těžkou a trvalou poruchu zdraví,“
37. Dle § 3 směrnice „Seznam indikací, jež mohou být důvodem k provedení sterilizace podle § 2 písm. b) až f), je v příloze těchto směrnic; indikace k provedení sterilizace podle § 2 písm. g) jsou shodné s indikacemi k umělému přerušování těhotenství, pokud mají trvalou povahu.“
38. Dle § 5 odst. 1 písm. b) směrnice „O tom, že sterilizace je indikována, rozhoduje: v případech podle § 2 písm. b) až g) lékařská komise k tomu účelu ustavená (sterilizační komise). Sterilizační komisi zřizuje ředitel okresního ústavu národního zdraví při nemocnici s poliklinikou, a to po sterilizaci žen při takové, která má nemocniční ženské oddělení, a pro sterilizaci mužů při takové, která má nemocniční urologické nebo chirurgické oddělení. Předsedou komise je ředitel nemocnice s poliklinikou, členy komise jsou vedoucí lékař nemocničního ženského, popř. urologického nebo chirurgického oddělení nemocnice s poliklinikou, kde se žena či muž léčí, a odborný lékař, z jehož oboru je indikace, popř. kontraindikace.“
39. Dle § 6 směrnice „O sterilizaci z důvodů uvedených v § 2 písm. b) až g) může požádat písemně osoba, u níž má být sterilizace provedena, nebo s jejím souhlasem ošetřující lékař, předsedu sterilizační komise příslušné podle místa trvalého pobytu, popřípadě sídla pracoviště nebo školy, kterou navštěvuje. Žádost řádně odůvodní.“

Shodu s prvopisem provedla: S. K.

40. Podle § 8 směrnice „*Předseda komise bezodkladně zajistí u členů komise potřebné vyšetření osoby, u níž má být sterilizace provedena, a sdělí jí, popřípadě jejímu zákonnému zástupci (opatrovníku), kam a kdy se má dostavit k vyšetření. Potřebná odborná vyšetření je třeba provést tak, aby nejdéle do tří týdnů po obdržení žádosti měl předseda odborné posudky a mohl svolat komisi k projednání žádosti.*“
41. Podle § 9 směrnice „*Komise povolí sterilizaci tehdy, jestliže se šetřením zjistí, že sterilizace je indikována.*“
42. Podle § 10 směrnice „*O každém projednání žádosti o sterilizaci pořídí předseda komise protokol, který obsahuje jméno a bydliště osoby, u níž má být sterilizace provedena, odborné posudky členů komise a záznam o průběhu jednání s rozhodnutím. Originál protokolu podepsaný všemi členy komise zůstane u předsedy.*“
43. Dle Přílohy ke směrnici – Seznam indikací, jež mohou být důvodem k provedení sterilizace jsou pod bodem 1. uvedeny Nemoci srdce a cévního systému (u žen), kam spadají *všechna onemocnění, u nichž odborný lékař uzná, že každé těhotenství by bylo spojeno s těžkým ohrožením zdraví*“
44. Soud upozorňuje, že mezi účastníky nebylo sporné, že žalobkyni byla sterilizace provedena na zdravých orgánech dle § 2 písm. b) směrnice. Žalobkyně sporovala, že její indikace, tj. důvod provedení sterilizace, nebyla řádně odůvodněna dle § 5 a násl. směrnice. Dle názoru soudu nejen z žádosti žalobkyně o sterilizaci, nýbrž i z Poukazu k odbornému vyšetření, ošetření, ústavnímu léčení ze dne 13. 5. 1987, vyplývá individuální zdravotní indikace žalobkyně (doporučení) k provedení sterilizace, a to pro chronické záněty žil (varixy). Tato indikace byla rovněž uvedena i v Porodopisu žalobkyně z roku 1988, kde byla shodná diagnóza vypočtena v rubrice „Přítomný stav“. Žalobkyně sice existenci dané diagnózy sporovala, a to poukazem na zápis o existenci varixů v Porodopisu, ze kterého je zřejmé, že zde nejprve vepsaná „0“ byla následně škrtnuta a nahrazena slovem „ano“. Soud však na tuto výtku žalobkyně nevešel s ohledem na shora uvedené listiny ve zdravotní dokumentaci, které svědčí o opaku jejího tvrzení, přeškrtnutí „0“ u varixů posoudil jako opravu předchozí písařské chyby záznam provádějící osoby. Co se však týče právními předpisy potřebného provedení zdravotního vyšetření žalobkyně za účelem potvrzení její indikace před poradou sterilizační komise, tuto soud za splněnou nepovažuje, jelikož z předložené zdravotní dokumentace vyplývá, že o něj bylo žádáno až dne 8. 2. 1988 (viz Výměnný list poukaz ze dne 8. 2. 1988 a další záznam o provedeném interním vyšetření byl vepsán v žádosti žalobkyně o umělé přerušování těhotenství ze dne 10. 2. 1988). První záznamy týkající se lékařských vyšetření a obsahující jejich výsledky byly ve zdravotnické dokumentaci žalobkyně datovány dne 6. 10. 1987 a dne 8. 10. 1987, tj. 1 měsíc po konání porady sterilizační komise, a jedná se o sjetiny výsledků rozborů krve žalobkyně. Je tak zřejmé, že k vyšetření zdravotního stavu žalobkyně před konáním porady sterilizační komise ve smyslu § 5 odst. 1 písm. b) a § 8 směrnice nemohlo dojít. Součástí zdravotnické dokumentace tudíž ani nejsou žádné listiny, z nichž by vyplývalo, jakému konkrétnímu vyšetření byla žalobkyně před jednáním sterilizační komise podrobena, potažmo tak nelze dovodit, na základě, jakých konkrétních odborných vyšetření a nálezů o zdravotním stavu žadatelky sterilizační komise dospěla k závěru o povolení její sterilizace. Jelikož tak soud dopěl k závěru, že žalobkyně před jednáním sterilizační komise nebyla podrobena potřebnému vyšetření, nad to ve zdravotní dokumentaci žalobkyně rovněž absentovaly odborné posudky jejího zdravotního stavu, není pak zřejmé, na základě, jakých konkrétních podkladů sterilizační komise o sterilizaci žalobkyně rozhodovala, jde tudíž o nezákonný postup

v rozporu s§ 5 odst. 1 písm. b), § 8 až § 10 směrnice. Uvedenému zjištění odpovídá i velmi strohý text zápisu z porady sterilizační komise, neboť neobsahuje odůvodnění povolení provedení sterilizace dle § 5 ve spojení § 8, § 9, § 10 směrnice. V dokumentaci doložený zápis z jednání sterilizační komise totiž neobsahuje odborné posudky, odkazy na předchozí lékařské vyšetření žalobkyně a ani zde není zachycen samotný průběh jejího jednání. Soud dává za pravdu žalobkyni, že ze zápisu není zřejmé, zda sterilizační komise posoudila zdravotní problém žalobkyně (varixy) za natolik závažné onemocnění cévního systému, že by každé další těhotenství pro žalobkyni znamenalo ohrožení zdraví dle bodu 1 přílohy směrnice. Soud tedy shledal v zápise z jednání sterilizační komise podstatné obsahové vady. Navíc soud potvrzuje i formální vady zápisu, jelikož tento obsahuje místo vlastnoručních podpisů všech členů komise jen podpis předsedy komise. S ohledem na shora zjištěné zásadní obsahové vady v postupu poskytovatele zdravotních služeb před výkonem sterilizace žalobkyně, v jejichž důsledku mohlo být do právní sféry žalobkyně negativním způsobem definitivně zasaženo, soudu nezbylo než žalobou napadené rozhodnutí zrušit.

45. Žalobkyně v rámci této námitky uplatnila výtku porušení zásady legitimního očekávání vzhledem k nekonzistentní praxi žalovaného a odkázala na rozhodnutí ze dne 17. 4. 2023, č. j. MZDR 9742/2023-7/PRO, a ze dne 2. 12. 2022, č. j. MZDR 31468/2022-5/PRO, soud předně odkazuje na bod 17 rozudku, v němž soud na ústním jednání shrnul svá skutková zjištění a vzhledem k výše zaujatému právnímu názoru soudu o nezákonném postupu správních orgánů v rámci konání sterilizační komise se soud nebude pro zjevnou nadbytečnost touto výtkou žalobkyně více zabývat.
46. Žalobkyně taktéž v prvním žalobním bodě namítala, že se jí nedostalo řádné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparaibilní dle § 11 směrnice. Konkrétně uvedla, že nebyla dostatečně poučena o povaze a následcích zákroku, tudíž k němu nemohla dát informovaný souhlas.
47. Ministr žalovaného v napadeném rozhodnutí popřel, že by žalobkyně ke sterilizaci nedala svobodný a informovaný souhlas. Plně odkázal na jí podepsanou žádost o sterilizaci, v níž bylo zcela srozumitelně prezentováno, že u žalobkyně byl dán rizikový faktor pro vznik tromboembolií v důsledku křečových žil. Zároveň v této žádosti jednoznačně deklarovala, že již nechce být těhotná, a proto si přeje sterilizaci. Nelze tak dle žalovaného dovozovat, že by si žalobkyně myslela, že sterilizace je pouhou dočasnou antikoncepcí, nevyžadující operační zákrok. Navíc upozornil, že žalobkyně podepsala ve své žádosti o umělé přerušení těhotenství ze dne 10. 2. 1988, že byla seznámena s jinými druhy antikoncepce.
48. Dle § 11 směrnice *„Je-li o žádosti rozhodnuto kladně, pošle předseda žadatelku (žadatele) s doporučením na ženské (urologické nebo chirurgické) oddělení, jehož vedoucí je členem komise. Zároveň tam zašle opis protokolu, který se stane součástí chorobopisu. Před zákonem podepíše osoba, u níž má být sterilizace provedena, popřípadě její zákonný zástupce (opatrovník), prohlášení, že s provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí písemné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparaibilní.“*
49. Co se týče podmínek informovaného souhlasu tyto byly již předmětem judikatury soudů. Jejich výklad dotčeného pojmu je následující. *„Institut svobodného a informovaného souhlasu s každým lékařským zákrokem je založen na uznání právní subjektivity každého jedince a jeho svobody rozhodovat o svém vlastním těle a podporuje autonomii jeho morální volby. To je v protikladu k paternalistickému přístupu, kdy o jednotlivci je rozhodováno někým jiným (například lékařem), byť i z dobrých pohnutek, že to je pro jeho dobro a zdraví. V konečném*

důsledku je to vždy pacient jako svobodný jednatel nadaný základními právy, včetně práva na respektování své fyzické a psychické integrity, který by měl dát souhlas se zásahy do tohoto práva. Přitom je nutno akceptovat, že jiné osoby mohou i jeho rozhodnutí, například odmítně-li nezbytnou léčbu, považovat za špatné (náleznost sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 76). K lékařskému zákroku má docházet zásadně na základě předem vysloveného či konkludentně daného svolení pacienta, které musí být podloženo dostatečným rozsahem informací významných pro to, aby si pacient v rámci svého práva na sebeurčení mohl utvořit závěr, zda se navrhovanému lékařskému zásahu do tělesné integrity podrobí. Proto se hovoří o tzv. informovaném souhlasu, tedy o právním jednání pacienta založeném na vědomostní (dostatečné penzum informací) a volní složce (vyjádření souhlasu). Rozsah a obsah informace, kterou je poskytovatel zdravotní péče povinen pacientovi poskytnout, je individuální a liší se zejména podle zdravotního stavu pacienta a předpokládaného výkonu. V obecné rovině má zahrnovat údaj o aktuálním zdravotním stavu, o navrženém léčebném postupu (jeho povaze a účelu), o předpokládaném výsledku, o rizicích, s nimiž je provedení zákroku spojeno, a o jiných možnostech řešení zdravotních obtíží pacienta. Tyto kategorie informací, které se vzájemně mohou prolínat, jsou z pohledu zákona rovnocenné a měla by jim být věnována srovnatelná pečlivost“ (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3100/2021 ze dne 20. 1. 2023).

50. V nyní posuzované věci je součástí zdravotnické dokumentace žalobkyně pouze její obecný informovaný souhlas v rozsahu jedné věty ze dne 10. 2. 1988, tj. sepsaný jeden den před výkonem. Tento je nazván jako prohlášení a žalobkyně v něm vlastnoručně podepsala následující psacím strojem psaný text: „*Prohlašuji, že jsem byla poučena o povaze operace i zákrokem – sterilizací, po kterém nebudu moci otěhotnět*“.
51. Soud v této souvislosti poukazuje na judikaturu i odbornou literaturu, které se otázkou řádného poučení pacienta již zabývaly a z nichž vyplývá, že je nutno v daném poučení rovněž zohlednit povahu zákroku, kterým chirurgická sterilizace je. Sterilizace je trvalá (téměř nevratná) antikoncepce, která zabraňuje početí. U ženy se zpravidla provádí chirurgickým přerušením vejcovodů. Sterilizace je závažným zásahem do fyzické integrity a reprodukčního zdraví člověka. Jelikož se týká jedné ze základních tělesných funkcí lidských bytostí, týká se mnoha aspektů osobní integrity jednotlivce, včetně jeho fyzické a duševní pohody a emocionálního, duchovního a rodinného života (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva V. C. proti Slovensku ze dne 8. 11. 2011, č. 18968/07, § 106). Shodně sterilizaci za hrubý zásah do fyzické integrity žen považuje Nejvyšší správní soud (rozsudek ze dne 14. 11. 2023, čj. 4 As 290/2022–42, bod 38). Proto podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je nutno přísně trvat na tom, že k tomuto zákroku byl dán svobodný a informovaný souhlas. Sterilizace bez svobodného a informovaného souhlasu je dokonce nelidským zacházením v rozporu s čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (V. C. proti Slovensku). Sterilizace také není zákrok, který by byl medicínsky nezbytný pro zachování nebo zlepšení zdraví pacientky. Tyto účinky může mít pouze nepřímo. Sterilizace je tak indikována v situacích, kdy by další těhotenství bylo pro ženu nebezpečné. Metod antikoncepce, tedy zabránění těhotenství, je však mnohem více, včetně neinvazivních. U chirurgické sterilizace je tak zcela nezbytné, aby byl souhlas skutečně informovaný. Již podle odborné literatury z roku 2004 se dovozovalo, že „*Obecně je přijímán názor, že čím méně je zákrok pro zachování života a zdraví pacienta nezbytný, tím důkladnější poučení je pro legální provedení zákroku nutné*.“ (Jirka, V. Tzv. informovaný souhlas pacienta s lékařským zákrokem jako nezbytný předpoklad přípustnosti zásahu do jeho tělesné integrity. Právní rozhledy, 2004, č. 15, s. 564–570). Pacientka tak musí být řádně poučena nejen o účelu a povaze sterilizace, jakož i o jejích důsledcích a rizicích ale také o možných alternativách a

Shodu s prvopisem provedla: S. K.

jejich výhodách a nevýhodách (viz citovaný rozsudek V. C. proti Slovensku, zejména § 112, kde ESLP klade důraz na poučení o alternativách). Proto také § 3 odst. 2 zákona o odškodnění nezákonných sterilizací zdůrazňuje, že pacientka měla být srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích. Pokud nebyla, šlo o porušení právních předpisů a sterilizaci v rozporu s právem ve smyslu tohoto zákona. Skutečnost, že pacientka byla řádně poučena a souhlas byl tak informovaný, má povinnost prokázat zdravotnické zařízení (viz Doležal, T., Doležal A. Informovaný souhlas ve zdravotnictví. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2023, s. 307).

52. Ze zdravotnické dokumentace žalobkyně vyplývá, že žalobkyně byla o sterilizaci poučena toliko v jednom dokumentu, a to ve shora citovaném prohlášení ze dne 10. 2. 1988. Z tohoto prohlášení má soud prokázané, že žalobkyně si byla musela být dobře vědoma toho, že sterilizace je zákrok, po kterém nebude moci otěhotnět. Nicméně v něm zcela absentují údaje o jejím aktuálním zdravotním stavu a s ohledem na vysokou obecnost poučení o povaze a zákroku sterilizace již nelze dovodit v jakém konkrétním rozsahu byla žalobkyně, jelikož v něm není zmínka o předpokládaném výsledku sterilizace a ani o rizicích, s nimiž je provedení zákroku spojeno, a o jiných možnostech řešení zdravotních obtíží pacienta. Soud také nesdílí názor správních orgánů, že žalobkyně byla řádně poučena o jiných druzích a metodách antikoncepce, když podepsala takto znějící poučení v žádosti o umělé přerušování těhotenství. Není zde totiž opět uvedeno nic konkrétního o rozsahu takového poučení, o alternativách. Soud proto dává žalobkyni za pravdu i v tom, že ze zdravotní dokumentace nevyplývá, že by byla s povahou a důsledky sterilizace v požadovaném rozsahu seznámena, když ani jeden z dokumentů neobsahuje informace o tom, nakolik je sterilizace jako antikoncepce účinná, jak bude provedena, jaký bude mít vliv na menstruační cyklus, že jedinou možností, jak otěhotnět je umělé oplodnění, že existují jiné druhy antikoncepce atp. Soud žalobkyni přitakává i v tom, že ze zdravotní dokumentace nevyplývá ničeho, že by žalobkyně byla poučena v tomto smyslu dostatečně ústní formou, jak tvrdí správní orgány.
53. Co se týče žalovaným odkazovaného poučení žalobkyně ohledně antikoncepce, tak toto je součástí Žádosti o umělé přerušování těhotenství a hlášení potratu žalobkyně ze dne 10. 2. 1988, v něm je opět v tištěné formě uvedeno: „*Beru na vědomí poučení lékaře o možných zdravotních důsledcích umělého přerušování těhotenství. Byla jsem poučena o možnosti používání antikoncepčních metod a prostředků.*“, což je níže v určeném místě pro podpis žadatelky žalobkyní vlastnoručně podepsáno. Soud tedy shrnuje, že obsah prohlášení žalobkyně ze dne 10. 2. 1988 i žádost o umělé přerušování těhotenství ze dne 10. 2. 1988 (s obecným poučením o antikoncepci) jsou, co by informovaný souhlas zcela nedostatečné, aby soud mohl dovodit, že žalobkyně ke sterilizaci dala svůj svobodný a informovaný souhlas se sterilizací dne 11. 2. 1988. Soud shrnuje, že i v nedostatecích poučení dle § 11 směrnice a ve smyslu § 3 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací shledal zásadní vady poskytovatele zdravotních služeb před výkonem sterilizace žalobkyně, v jejichž důsledku mohlo být do právní sféry žalobkyně negativním způsobem definitivně zasaženo, soudu nezbylo než žalobou napadené rozhodnutí zrušit.
54. Ve druhém žalobním bodě žalobkyně namítala, že žalobou napadené rozhodnutí je v rozporu se zásadou legitimního očekávání, k čemuž se ministr žalovaného nikterak v žalobou napadeném rozhodnutí nevyjádřil. Soud z textu žalobou napadeného rozhodnutí zjistil, že ministr žalovaného na tuto rozkladovou námitku žalobkyně přímo reagoval na

straně 13 (první odstavec), sice její vypořádání zůstalo v poměrně obecnější rovině, ale přesto je z něj zřejmé, že ministr žalovaného žádné porušení zásady legitimního očekávání neshledal, jelikož žalobkyní odkazovaný případ vykazuje skutkovou odlišnost v indikaci sterilizace.

VI. Závěr a náklady řízení

55. Na základě shora uvedených skutečností shledal soud žalobu důvodnou, a napadené rozhodnutí proto podle § 78 odst. 1 s. ř. s. pro nezákonnost a rozpor s judikaturou správních soudů zrušil. Soud nepřistoupil rovnou i ke zrušení prvostupňového rozhodnutí (§ 78 odst. 3 s. ř. s.) a ponechal na úvaze žalovaného, zdali bude možné vytýkané nedostatky napravit v rámci rozkladového řízení. Zároveň soud v souladu s § 78 odst. 4 s. ř. s. rozhodl o vrácení věci zpět k dalšímu řízení, v němž bude žalovaný shora vyjádřeným právním názorem soudu vázán (§ 78 odst. 5 s. ř. s.).
56. Výrok o nákladech řízení je odůvodněn § 60 odst. 1 s. ř. s. Žalobkyně sice měla ve věci úspěch, avšak soud jí náhradu nákladů řízení nepřiznal (§ 60 odst. 7 s. ř. s.), jelikož v řízení o žalobě byla zastoupena Ligou lidských práv, která právo na odměnu za zastupování nemá, neboť nevykonává specializované právní poradenství podle zvláštních zákonů ve smyslu § 35 odst. 2 s. ř. s. Ze soudního spisu rovněž neplyne, že by jim vznikly jiné náklady v řízení o žalobě. Žalobkyně byla v tomto řízení osvobozena od povinnosti platit soudní poplatky. Žalovaný v řízení úspěch neměl, proto nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou (více) vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Soudní poplatek za kasační stížnost vybírá Nejvyšší správní soud. Variabilní symbol pro zaplacení soudního poplatku na účet Nejvyššího správního soudu lze získat na jeho internetových stránkách: www.nssoud.cz.

Praha 24. února 2025

Shodu s prvopisem provedla: S. K.

Mgr. Gabriela Bašná v.r.
předsedkyně senátu

Shodu s prvopisem provedla: S. K.